

٢٥١٤٨

۱۳۸۰ / ۴ / ۲۰

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
مرکز تربیت مدرس دانشگاه قم
پایان نامه کارشناسی ارشد
الهیات و معارف اسلامی / فلسفه و کلام

موضوع

پاداش و کیفر در قرآن

استاد راهنما:

دکتر احمد بهشتی

استاد مشاور:

دکتر احمد عابدی

دانشجو:

صدیقه موحد

تابستان ۱۳۷۹

۳۵۱۴۸

تقدیم به :

آنان که در راه علم و تقوا «جان»

این سرمایه عظیم را نثار کردند

وره پویان راه علم، ایمان و عمل

بنام او که شایسته همه سپاسهاست
«من لم يشكر المخلوق لم يشكر الخالق»

تشکر و سپاس، به زعم قدردانی از راهنمایی‌ها و مشاوره‌های جناب آقای دکتر احمد بهشتی و دکتر احمد عابدی و همه بزرگوارانی که از زحمات آنها برای نزدیک شدن به هدف، یعنی تعلیم و تربیت و تهذیب و سلوک در راه رضای پروردگار بهره برده‌ام.

در ضمن از آقای ابوالقاسم کریم‌تبار که زحمت حروف‌نگاری و صفحه‌آرایی این رساله را به عهده گرفتند، قدردانی به عمل می‌آید.

چکیده

این رساله شامل یک مقدمه و دو بخش می‌باشد.

مقدمه: بحثهای اهمیت و فایده موضوع، بحث واژه‌ها، پیشینه بحث، روش بحث را در بر دارد.

بخش اول، کلیات مباحث نظری، شامل سه فصل می‌شود.

فصل اول: پاداش و کیفر از نظر عقلی و فلسفی که بحث تجسم اعمال در دنیا و برزخ و آخرت را در بر می‌گیرد.

فصل دوم: پاداش و کیفر از نظر کلامی: که شامل بحثهای وجوب یا عدم پاداش و کیفر، دوام یا انقطاع پاداش و کیفر و تطابق یا عدم تطابق پاداش و کیفر با اعمال را در بر می‌گیرد.

فصل سوم: پاداش و کیفر از نظر تربیتی، شامل بحثهای «آثار تربیتی معاد در گفتار دانشمندان و علماء اخلاق»، و «آثار تربیتی معاد در قرآن»، و «اثر تربیتی ایمان به معاد و پاداش و کیفر در روایات» می‌گردد.

بخش دوم: پاداش و کیفر در قرآن که دارای سه فصل می‌باشد.

فصل چهارم: پاداش و کیفر با ملاحظه اصناف مردم که بطور اجمال از چند گروه از سعدا و اشقیاء صحبت می‌کند.

فصل پنجم: پاداش و کیفر را با ملاحظه ملکات نفسانی بررسی می‌کند.

فصل ششم: بحث از چند نمونه پاداش و کیفر دنیوی را مورد مذاقه قرار می‌دهد.

فهرست مطالب

۵	چکیده
۱	مقدمه
۳	اهمیت و فائده بحث:
۵	بحث لغوی و اصطلاحی:
۶	معنی اصطلاحی پاداش و کیفر:
۱۱	معنی اصطلاحی ثواب
۱۴	پیشینه بحث:
۱۵	روش بحث و تحقیق
۱۶	محدوده بحث:

بخش اول

۱۷	پاداش کیفر در مباحث نظری
۱۸	فصل اول: پاداش و کیفر از نظر عقلی و فلسفی
۲۰	تجسم اعمال در دنیا
۲۲	تجسم اعمال در برزخ
۲۴	تجسم اعمال در قیامت

۲۹	فصل دوم: پاداش و کیفر از دیدگاه کلام
۲۹	وجوب یا عدم وجوب پاداش و کیفر
۳۲	دوام یا انقطاع پاداش و کیفر
۳۴	تطابق یا عدم تطابق پاداش و کیفر با اعمال
۳۸	فصل سوم: پاداش و کیفر از نظر تربیتی
۳۹	آثار تربیتی معاد در گفتار دانشمندان و علماء اخلاق
۴۴	آثار تربیتی معاد در قرآن:
۴۷	اثر تربیتی ایمان به معاد و پاداش و کیفر در روایات اسلامی

بخش دوم

۵۱	پاداش و کیفر در قرآن
۵۲	فصل چهارم: پاداش و کیفر با ملاحظه اصناف مردم
۵۲	مقدمه اول
۵۳	مقدمه دوم
۵۶	گروههای مختلف انسانها در قیامت
۶۰	اصناف سعادت‌مندان
۶۱	مؤمنین
۶۱	مراتب ایمان و اسلام
۶۲	مرتبه اول اسلام:
۶۲	مرتبه دوم اسلام:
۶۲	مرتبه سوم اسلام:
۶۳	مرتبه چهارم اسلام:

۶۵	ایمان و عمل صالح.....
۶۷	پاداش مؤمنین.....
۶۷	۱- باغهای بهشت:.....
۶۷	۲- فرشها و ارائک:.....
۶۹	۳- شرابه‌های بهشتی:.....
۷۰	پاداشهای روحانی و معنوی.....
۷۰	۱- خشنودی خدا.....
۷۱	۲- نظر خدا به آنها و نظر آنها به خدا.....
۷۳	متقین.....
۷۴	هدایت.....
۷۵	جَنَّت.....
۷۷	حَبِّ خدا.....
۷۹	ابرار.....
۸۰	جنبه عقیدتی:.....
۸۰	اعمال:.....
۸۰	اخلاق:.....
۸۱	پاداش ابرار.....
۸۲	تفجیر:.....
۸۴	مقام قرب.....
۸۶	شقاوتمندان.....
۸۸	کافران.....
۸۸	معنی کفر:.....
۸۹	کافر به چه کسی اطلاق می‌شود؟.....

۹۰	منشأ کفر
۹۰	استکبار
۹۰	کوتاه بینی و غرور
۹۳	مراتب کفر
۹۵	تناسب مراتب کفر با کیفرها
۹۵	کیفر کافران
۹۵	مهر نهادن بر دلها و گوشها
۹۶	آتشگیرانه جهنم
۹۶	عقاب شدید:
۹۷	شدید العقاب بودن:
۹۷	حبط عمل و خسران
۹۸	اخزاء
۱۰۰	منافقین
۱۰۰	معنای نفاق:
۱۰۱	خصائص منافقین
۱۰۱	تظاهر به ایمان:
۱۰۱	مخادعه:
۱۰۱	باز داشتن مردم از راه حق
۱۰۲	آمر به منکر و ناهی از معروف
۱۰۲	اثرات نفاق
۱۰۲	فساد ایمان:
۱۰۳	کفر:
۱۰۳	سیاهی قلب:

۱۰۳	کیفر نفاق:
۱۰۴	کیفر دنیوی منافقین
۱۰۴	رهایی در ظلمت:
۱۰۴	حیران ماندن در سرکشی:
۱۰۵	طبع قلب:
۱۰۵	کیفر اخروی
۱۰۵	رها شدن در ظلمت:
۱۰۶	عذاب جهنم و لعنت خدا و خلود:
۱۰۷	عذاب الیم:
۱۰۷	درک اسفل:
۱۰۹	فصل پنجم: پاداش و کیفر با ملاحظه ملکات نفسانی
۱۰۹	ایمان و آثار آن
۱۰۹	ایمان یکی از بالاترین سرمایه ها می باشد؟
۱۱۰	حیات طیبه
۱۱۱	حیات پاکیزه چیست؟
۱۱۳	اصول حیات طیّب:
۱۱۴	تقوی
۱۱۴	معنای لغوی تقوی
۱۱۵	روزی بی حساب
۱۱۷	انفاق
۱۱۸	پاداش بیمه شده انفاق
۱۱۹	اجر نزد پروردگار و عدم خوف و حزن

۱۱۹	نتایج انفاق
۱۱۹	تثبیت نفس
۱۲۰	تجارت زوال ناپذیر
۱۲۰	نیل به برّ
۱۲۲	ریا خواری
۱۲۳	آثار ریا از نظر قرآن
۱۲۳	تخبط با مس شیطان:
۱۲۶	خلود در آتش:
۱۲۷	کفر و عدم محبت خدا:
۱۲۸	کذب و تکذیب:
۱۲۹	کیفر دروغ و تکذیب:
۱۳۰	خلود در آتش:
۱۳۰	خرص:
۱۳۰	طرد و محرومیت:
۱۳۰	زندگی در ضلالت:
۱۳۳	تکذیب
۱۳۳	کیفرهای تکذیب:
۱۳۳	غرق شدن:
۱۳۴	قطع دابر:
۱۳۶	ویل، دخول در جهنم:
۱۳۸	دار بوار:
۱۳۹	خلود در جهنم و لفتح وجه:
۱۴۰	حبط اعمال:

۱۴۱	فصل ششم: چند نمونه پاداش و کیفر دنیوی
۱۴۲	تقوا
۱۴۲	آثار تقوی:
۱۴۲	۱- روشن بینی و بصیرت
۱۴۳	۲- حل شدن مشکلات و آسان شدن کارها
۱۴۴	رابطه تقوا با پیروزی بر مشکلات و شدائد:
۱۴۴	تأثیر تقوی در نجات انسان:
۱۴۵	تأثیر تقوی در گرفتاریهای نوع دوم:
۱۴۶	عمل صالح
۱۴۶	پاداش اعمال صالح
۱۴۶	ماهیت عمل صالح:
۱۴۶	پاداشهای معنوی عمل صالح:
۱۴۶	تقویت ایمان:
۱۴۷	شرح صدر:
۱۴۹	حکمت و علم:
۱۵۰	پاداشهای مادی اعمال صالح
۱۵۱	رفع یا تسهیل مشکلات:
۱۵۱	نجات یونس:
۱۵۳	حل مشکل زکریا:
۱۵۳	نجات ابراهیم از آتش:
۱۵۴	رزق گوارا:
۱۵۵	وجاهت اجتماعی:
۱۵۷	محبوبیت اجتماعی:

۱۵۸	کیفرهای معنوی در دنیا
۱۵۸	خود فراموشی
۱۶۰	کور دلی
۱۶۲	قساوت قلب
۱۶۴	تکذیب آیات حق
۱۶۷	قوم عاد
۱۶۸	امهال و استدراج
۱۷۱	خلاصه و نتیجه گیری
۱۷۴	منابع و مأخذ

مقدمه

«...وَلِكُلِّ مِنْهَا بَنُونَ، فَكُونُوا مِنْ أَبْنَاءِ الْآخِرَةِ وَلَا تَكُونُوا مِنْ أَبْنَاءِ الدُّنْيَا، فَإِنَّ كُلَّ وَلَدٍ سَيُلْحَقُ بِآبِيهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.»^۱

و برای هر یک از دنیا و آخرت فرزندان است شما از فرزندان آخرت
باشید و از فرزندان دنیا مباشید، زیرا هر فرزندی در روز قیامت به پدرش
ملحق می شود.

آنانکه در این زندگانی بدون توجه به حقیقت اصلی دنیا که مانند پلی برای عبور به آخرت جاویدان است، به مزایای نسبی و مخلوط به ناگواریهای دنیا، دل باخته و خود را فریب داده اند، همانند آن کودکان گستاخند که به گمان ابدیت دامن پدر و مادر، به آن چسبیده، بر قیافه آن دو وسیله وجود، چنان خود را باخته اند که در اجزئی غیر قابل تفکیک و استقلال از آن پدر و مادر می دانند گویی هرگز بویی از رشد و استقلال به شام آنان نرسیده است و آنان برای ابد جزئی پیرو، از وسیله وجود خود می باشند. آنان با اینکه می بینند با گذشت سالیان عمر، استعداد های عالی تری در وجودشان برای به فعلیت رسیدن می جوشند، با این حال آنها را سرکوب و خفه می کنند و یا آن استعدادها را به صورت نیروهایی برای محکم تر چسبیدن به دست و پا و دامن پدر و مادر به کار می گیرند، ذکر و فکرشان حیات طبیعی محض و لذایذ و آلام آن است. آنان در

۱ - سید علی نقی فیض الاسلام، ترجمه و شرح نهج البلاغه، خطبه ۴۲، ص ۱۲۸.

عشق به دنیا مبدل به نمودهای دنیا شده‌اند. پول پرستان پول شده‌اند و مقام پرستان بعدل به مقام شده‌اند و شهرت پرستان تجسمی از شهرت گشته‌اند:

ای برادر تو همان اندیشه‌ای مابقی خود استخوان و ریشه‌ای
گر بود اندیشه‌ات گل گلشنی و ریود خاری تو هیمة گلخنی^۱

«این فرزندان دنیا گاهی از شدت عشق و علاقه به دنیا فراموش می‌کنند که خود مبدل به دنیا شده‌اند، با این حال مردم از آگاهی و اطلاع درباره دنیا و حقیقت آن می‌زنند و نمی‌دانند که هر چه بیشتر در دنیا غوطه ور شوند، بر نادانی آنان درباره دنیا افزوده می‌شود:

چون شما سوی جمادی می‌روید آگه از جان جمادی کی شوید

آن گاه با تمام آسودگی خاطر به اظهار نظر درباره دنیا و مدیریت و ایجاد نظم در آن می‌پردازند؟! در صورتی که کمترین درک و فهمی در شئون زندگی دنیوی ندارند. خداوند سبحان می‌فرماید: «یعلمون ظاهراً من الحیاة الدنیا»^۲

که عبارت است از خور و خواب و خشم و شهوت و طرب و عیش و عشرت و تولید چند عدد مثل بی هدف، مانند خویش! آیا این است دنیا؟! آیا این است راز بزرگ هستی آدمی در این جهان بزرگ؟! آیا این است ارزش استعدادهای سازنده انسانی؟! آیا این است پاسخگوی «از کجا آمده‌ام برای چه آمده‌ام، به کجا می‌روم؟» و آنانکه در این دنیا فرزندان آخرت هستند، هنگامی که از شیر مادرشان که این دنیا است، بریده شدند و از دامان پدرشان که مزایای فعاله طبیعت است، آزاد گشتند، خود شروع به راه رفتن می‌کنند، از آزادی و استقلال و بالاتر از همه صفات انسانی که اختیار است، برخوردار می‌شوند. دنیا را بهتر از دنیا پرستان می‌شناسند. زیرا آخرت را درک کرده‌اند و می‌دانیم که نسبت درک آخرت به درک دنیا، نسبت درک علت به معلول و درک نتیجه به مقدمه است، چنانکه بدون درک علت و نتیجه، شناخت معلول و مقدمه، هرگز به کمال نمی‌رسد، همچنین درک دنیا بدون شناخت آخرت قطعاً ناقص و محدود و ناچیز خواهد بود.

این دنیا یک طرف معادله‌ای است که بدون شناخت آخرت که طرف دیگر معادله است،